

БОБУР АСАРЛАРИДА МИЛЛИЙЛИК, ВАТАНПАРВАРЛИК ВА ИЧКИ КЕЧИНМАЛАР ТАСВИРИ

Мирҳожиддин Гиёсиддинович Жамолиддинов
Қўқон давлат университети

Аннотация: Бобурнинг “Бобурнома” асаридаги воқеликларни, шоирнинг лирик шеърларига кўчиши, уларда миллийлик, ватанпарварлик туйғуларини тасвири акс этган.

Калит сўзлар: миллийлик, ватанпарварлик, туш, сабр, нѐмат

DESCRIPTION OF NATIONALITY, PATRIOTISM AND INTERNAL EXPERIENCES IN BABUR'S WORKS

Mirhojiddin Giyosiddinovich Jamoliddinov
Kokand State University

Abstract: Babur's “Boburnoma” reflects the realities of the poet's lyrical poems, depicting feelings of nationalism and patriotism.

Keywords: nationality, patriotism, dream, patience, blessing

Бобур ўзбек давлатчилиқ тарихи ва мумтоз адабиётининг ривожланишига улкан ҳисса қўшган “шоҳ ва шоир”дир. Унинг илмий адабий меросида асосий ўринни эгаллаган лирик шеърлари ва адабий тарихий асари “Бобурнома”да шоирнинг мураккаб ҳаёт йўли, айрилиқ, қувонч ва ташвишлари, тақдир синовларида ўзга инсон қиёфасининг турли кўринишлари лирик, эпик асарларида тўлиқ ифодаланади. Унинг битиклари шунчаки кузатишлар, руҳий ҳиссиётлар маҳсули эмас, балки Оллоҳ таоло томонидан унинг бошига тушган, қисмати дея оламиз. “Тенгри таолонинг инояти билан ва ҳазрати он Сарвари коинотнинг шафоати билан ва чаҳорёри босафоларнинг ҳиммати билан Сешанба куни рамозон ойининг бешида тарих саккиз юз тўқсон тўққузда Фарғона вилоятида ўн икки ёшта подшоҳ бўлдум” (Бобур, 1989. 5-бет). -деб ёзади шоир.

Демак, Бобур ўз ҳаёт йўлини, ижодини Оллоҳ томонидан яратилган “Қуръон” ва унинг сураларида акс этган оятларига амал қилган, эътиқод қўйган, ишонган ҳолда олиб боради. “Бақара” сурасини 185 оятида” (У санокли кунлар) Рамазон ойидирки, бу ойда одамлар учун ҳидоят бўлиб ва ҳидоят ва фурқон (ҳақ билан ботилни ажратувчи) нинг очиқ оятлари бўлиб “Қуръон” нозил қилинган”. -(Қуръон, 1992, 26 бет) кундур.

Шундай экан, Бобурнинг шоҳлиги ва шоирлиги “Қуръон” нозил қилинган кундан бошланганлиги ва жангу жадалларда омон қолиб Ҳиндистонда буюк бир империяни ташкил этиши ҳам яратганнинг инояти билан бўлса керак... Бошига тушадиган кулфатлар, жангларидаги ғалаба, мағлубиятлар ва келажак тақдири олдиндан доимо унинг туш тасвирида намоён бўлади. Ҳамда унинг умидсизликдан қутқаради, олдинга юришга даъват қилади, жасорат сари етаклайди. “Ўзумни ўлумга қарор бердим. Ўшал боғда бир сув оқиб келадур эди, вузу қилдим, икки рақбат намоз ўқудум юб, бошимни муножотқа қўюб, тилак тиладур эдимким кўзум уйқуга борибтур. Кўрадурменким, Хожа Яъқуб Хожа Яҳёнинг ўғли ҳазрати Хожа Убайдуллонинг набиралари рўбарўйимга аблақ от миниб кўп, биз аларға, аблақсувор билан келдилар.

Дедиларким: - Ғам емангиз. Хожа Аҳрор мени сизга йибордилар. Дедиларким, биз аларға истионат тегуруб, подшоғлиқ маснадиға ўлтурғузуббиз. Ҳар ерда мушқил иш тушса, бизни назариға келтуриб ёд этсун, биз анда ҳозир бўлурбиз. Ҳоло ушбу соат фатҳ ва нусрат сизнинг соридур, Бош кўтаринг уйғонинг. Ўшал ҳолда хушҳол бўлиб уйғондиким...”

Бобур ижодида акс этган ватанпарварлик ва миллийлик бошқа ижодкорларнинг асарлари тасвирида акс этган мазкур атама ва тушунчалар моҳиятидан тубдан фарқ қилади. Айниқса, унинг рубойларидаги ҳасбу ҳоли (бошидан ўтган воқеалар)ни кўнгилдан кечирган ҳис - туйғуларнинг шарқона тарзда миллий руҳда акс эттиради.

Ватанпарвар шахсда ботир юрак, жасорат, фидойилик ор-номус ва бошқа ахлоқий сифатлар намоён бўлиши керак. Айниқса, халқ манфаатини ўз манфаатидан устун қўйиш лозим. Чўлпон таърифи билан айтганда: Бобур “Ватанингиз - ота - онангиз ўтган, ўз киндигингиздан қон тўкилган, ота - онангиз арвойига шам ёкиладиган жой...” (Чўлпон, 30 б.) ни доимо соғиниб яшаган.

Кўпдин бери ким, ёру диёрим йўқтур,
Бир лаҳзаю, бир нафас қарорим йўқдур.
Келдим бу сори ўз ихтиёрим бирла,
Лекин боруримда ихтиёрим йўқтур.

Шу жиҳатдан олганда Бобур ўз ватанини севади. Ватандан айрилиш, юртдан кетиш бир умр юз қаролиғи эканлигини ҳис этади. Изтиробли ҳис туйғуси, ички кечинмалари тошиб шеърятга кўчади:

Толиғ йўқи жонимға балолиғ бўлди,
Ҳар ишники айладим хатолиғ бўлди,
Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим
Ёраб, нетайин, не юз қаролиғ бўлди. (Ҳошимов, 1996; 221б)

Бобур ватанидаги ҳар бир шаҳар, ҳар бир ўлкани севади, ҳатто табиати, дунёси, одамларини тасвиридаги шарқона ўзига хос миллийлик қиёфасини моҳирона тасвирлаб беради. Оддий меҳнаткаш деҳқоннинг даладаги оғир меҳнатини ҳис этади, бироқ ҳимматли, саховатли эканлигини ижодга кўчиради. “Сайхун суйининг Жануб тарафида, икки шимоли жонибида. Жанубий тарафидаги касабалар бир Андижондиркум, васатта воқе бўлибтур, Фарғона вилоятининг пойтахтидур. Ошлиғи вофир, меваси фаровон, қовун маҳалида полиз бошида қовун сотмоқ расм эмас”. (Бобур, 1989: 6 бет).

Сайхун дарёсининг шимолидаги Аҳси ерларида етиштирилган қовунни номини таърифини тасвирлаш билан ўз юртига бўлган ички туйғуни қовун тасвири орқали баён қилади: “Аҳсини қовуни яхши бўлур. Бир нав қовундирким, “Мир Темурий” дерлар, андоқ қовун маълум эмаским оламда бўлғай. Бухоро қовуни машҳурдир. Самарқандни олғон маҳалда Аҳсидин, Бухородин қовун келтириб бир мажлисда турдум. Аҳси қовунининг ҳеч нисбати йўқ эрди. Насухда бир навъ қовун бўлурким,” исмоил шайхӣ” дерлар, териси сариқ, кемухтлиқ, осуда қовун бўлур, тухми алмача, гўшти тўрт илик, ажаб лазиз қовундир. Онча қовун ул навоҳида бўлмас” - деб таърифлайди.

Бобур бошқа ўлкаларда етиштирилган қовунни ширинлиги Сайхун дарёсини сувини ичиб пишган қовунчалиқ ширин эмаслигини қаламга олади.

“Бобурномада” 1502 - 1503 йиллар воқеасини тасвирлар экан, шоирнинг ички кечинмалари, тахтдан кетган “шоҳ” нинг изтиробли дамлари китобхонни жунбушга келтиради. “Тошканд эдим, хейли қаллошлиқ ва хорлик тортилди: Вилоят йўқ, вилоят умидворлиғи йўқ, навкар аскар тарқади... Охир мундоқ саргардонлиқтин ва бу навъ беҳонумонлиқлиқтин жонға еттим. Дедимким, мундоқ душворлиқ била тирилгунча, бош олиб итсам яхши.” (Бобур, 1989: 92 бет).

Бобур бундай аламли изтиробларини, бошига тушган кўргуликларни, ҳис - туйғуларини қаламга кўчиради:

Ким кўрибтур, эй кўнгул, аҳли жаҳондин яхшилиқ ?

Кимки ондин яхши йўқ, кўз тутма ондин яхшилиқ.

Ёки

Жонимдин ўзга ёри вафодор топмадим,

Кўнглумдин ўзга маҳрами асрор топмадим. (Бобур, 1989: 91 бет).

Бобур доимо инсонни сабр қилиш, шукр билан яшаш Оллоҳдан - “ондин яхши йўқ”- лигини, шунинг учун номард, инсофсиз кишилардан яхшилиқни кўз тутма слиққа, тангридан мадад сўрашлиққа даъват этади. Ўз ҳаётий тажрибасида жонидан бошқа “ёри вафодор”, кўнглудан бошқа “маҳрами асрор” топмаганлигидан ачинади, ўқсунади. Шоир умрини нг охирида “Ҳар неъматга бирор шукр лозим ва ҳар шукрга унинг кетидан бирор неъмат. Шукр

лавозимларини адо қилиш инсон қудратидан юқори ва иқтидор эгалари унинг маросимини жойига қўйишдан ожиздир. Айниқса, шукр шундай бир неъмат муқобилида бўлсаки, дунёда ҳеч бир бойлик ундан буюкроқ ва охиратда бирор яхшироқ ундан гўзалроқ бўлмаса” - дея комиллик даражасига етади. (Бобур, 1989: 361 бет).

“Бобурнома” ни ўқир эканмиз, шоир дўстликни, эзгуликни вафодорлик ва садоқатни улуғлайди. Бобурни меҳрибон ота, бунёдкор сиёсатчи ва ўзбек миллатининг бутун дунёга танитган ҳукмдор подшоҳ сифатида ўрганамиз. Академик В.Й.Зоҳидов таъбири билан айтганда: “Бобур ўзига хос сифатларга эга бўлган сиймодир. У, аввало ўз даврининг, ўз синфининг фарзанди, мураккаб ижтимоий, иқтисодий шароитларнинг ва ғоявий - сиёсий қарашлардаги зиддиятларнинг махсулидир.”

Шундай экан, унинг маънавий меросини ўрганиш бутун келажак авлод тарбиясида муҳим аҳамиятга молик эканлигини ва уларга дарслар жараёнида, синфдан ташқари ўтказиладиган тадбирлар жараёнида сингдириш мақсадга мувофиқдур. Шундагина биз Бобур ёзганидай:

Хар вақтки кўргайсен менинг сўзимни

Сўзимни ўқиб соғингайсен узимни,- дея бугунги авлодлар фахрланиб яшаймиз.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Бобур З.М. “Бобурнома “ Тошкент. “ Юлдузча “, - 1989й. - 368 б.
2. Бобур З. Б.” Маҳрами асрор топмадим. Шеърлар. “ Тошкент.” Ёзувчи “, 1993й. -80 б.
3. “Қуръони карим “ (Таржима ва изоҳлар муаллифи Алоуддин Мансур) Т. “ Чўлпон “ нашриёти, 1992. 672б.
4. К.Ҳошимов ва бошқалар. Педагогика тарихи. Тошкент, “Ўқитувчи “ нашриёти, 1996й.-488 бет.
5. Чўлпон “Кеча ва кундуз “ Тошкент “Чўлпон” нашриёти, 1991 й.-573 б